

[https://doi.org/
10.15407/ugz2024.02.024](https://doi.org/10.15407/ugz2024.02.024)

УДК 911.3:177.9:316.4]:355.01(477)(045)

Гукалова І. В., ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4664-4480>,
Маруняк Є. О., ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6743-6883>,
Лісовський С. А., ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0435-6405>,

Мозговий А. А., ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3940-163X>,
Поляцький С. А., ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5602-9898>,
Горміз О. В., ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5922-5138>.

Інститут географії Національної академії наук України, Київ

Просторова справедливість: географічна концептуалізація в умовах війни в Україні

Аналіз літературних джерел і результати онлайн-опитування експертів-географів щодо сутності просторової справедливості в Україні, дозволив встановити, що в основі цього концепту лежить принцип рівних можливостей, до якого варто прагнути, зважаючи на об'єктивну географічну нерівність в умовах життя, доступності послуг, рівнях мобільності тощо. Незважаючи на те, що категорія просторової справедливості найглибше опрацьована в західних країнах, її імплементація в воєнних і повоєнних умовах в Україні є вкрай необхідною, особливо тому, що фактором несправедливості війни стають її наслідки. Обрані більшістю респондентів дефініції можуть бути основою подальшого розроблення теоретико-методологічного і практичного інструментарію для формування платформи запровадження засад просторової справедливості на різних територіальних рівнях.

Ключові слова: просторова справедливість, географічна нерівність, опитування, умови життя, російсько-українська війна.

UDC 911.3:177.9:316.4]:355.01(477)(045)

Gukalova, I. V., ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4664-4480>,
Maruniak, E. O., ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6743-6883>,
Lisovskyi, S. A., ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0435-6405>,

Mozghovyi, A. A., ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3940-163X>,
Poklyatskyi, S. A., ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5602-9898>,
Gormiz, O. V., ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5922-5138>.

Institute of Geography of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv

Spatial Justice: Geographical Conceptualization in the Context of War in Ukraine

As a scientific category, spatial justice requires to be detailed and in-depth theoretical and methodological study, as well as empirical evaluation. Since representatives of different fields of knowledge offer their own definitions of spatial justice, it is impossible to have a systematic view of it, nor to place accents that are important for geographers. The purpose of the study is to analyze and summarize approaches to the definition of "spatial justice", to outline its main dimensions, and to clarify, through an online expert survey of geographers, the essence of the category and the focus of its study in the context of the military situation in Ukraine. The analysis of the literature and the results of an online survey of geographers on the nature of spatial justice in Ukraine revealed that justice is based on the principle of equal opportunities, which is worth striving for, given the objective geographical inequalities in living conditions, access to services, levels of mobility, etc. Even though the category of "spatial justice" has been defined by geographers in the past, it is not yet clear what the main dimensions of spatial justice are, and what the focus of its study should be. Although the category of spatial justice is most developed in Western countries, its implementation in war and post-war conditions in Ukraine is extremely necessary, especially since the injustice of war is exacerbated by its consequences. According to the majority of respondents, spatial justice can be interpreted as the achievement of a state in which the economic life of a given territory is subordinated to, or at least does not contradict, the interests of the local community, creating benefits and opportunities to meet production, cultural and other needs. In times of war, it is also a fair democratic process of sharing benefits and risks between territories. The definitions chosen by the majority of respondents can be the basis for the further development of theoretical, methodological, and practical tools for the formation of a platform for the implementation of the principles of spatial justice at different territorial levels.

Keywords: spatial justice, geographical inequality, survey, living conditions, Russian-Ukrainian war.

Актуальність теми дослідження

Повномасштабне російське вторгнення в Україну, що триває, породило серйозні виклики зокрема щодо забезпечення просторової справедливості. Агресія росії спричинила порушення фундаментальних прав українців, масові внутрішні та зовнішні міграції, що посилює відмінності в умовах життя і розподілі ресурсів між регіонами, громадами, містами, селищами і селами, як в сенсі пропорцій розподілу, так і урізноманітнення потреб людей.

Нині українське суспільство стикається з новими явищами і процесами в різних сферах соціальної реальності, які породжують все нові виклики в розумінні та репрезентації просторової справедливості. Війна яскраво ілюструє те, що зміст просторової справедливості не є ustalеним: уявлення про просторову справедливість зазнають неухильних змін в процесі розгляду ключових факторів впливу, ризиків і загроз. Вони включають набагато більше аспектів на всіх рівнях спостереження — від локального до глобального. Так само нові образи і змістовні чинники простежуються на різних рівнях — тео-

ретико-методологічному та індивідуально-особистісному. Це актуалізує дослідницькі зусилля з формування щонайменше консенсусного уявлення про цю категорію.

Концептуалізація і досягнення просторової справедливості актуальні з огляду на результати ефективної регіональної політики економічної та соціальної згуртованості, яку здійснює Європейський Союз (ЄС) для подолання просторових диспропорцій в умовах життя населення і забезпечення інклюзивності розвитку. У основі політики економічної та соціальної згуртованості закладено найважливіший принцип ЄС — принцип солідарності, згідно з яким багаті країни-донори роблять свій внесок у розвиток менш розвинених регіонів для підвищення якості життя населення всієї Європи. На цю мету — створення рівних, еквівалентних умов життя — ЄС витрачає більше третини свого загального бюджету. Зважаючи на вищевикладене, географічні дослідження проблем досягнення просторової справедливості в Україні є актуальними і затребуваними.

Стан вивчення питання, основні праці

Категорія «просторова справедливість» досліджується соціологами, економістами, архітекторами, географами і представниками інших наук. У 1980-х роках цей термін широко використовували для позначення різного роду проблем, серед яких: нерівномірний розподіл ресурсів і нерівномірний розвиток територій, сегрегація і геттоїзація, поширені бідності і безробіття в окремих районах великих міст тощо. Важливе значення для формування підвалин теоретичних досліджень просторової справедливості мали праці зарубіжних вчених Дж. Роулза, Е. Соджі, Д. Харві, А. Лефевра, Ф. Броделя та ін., які виступали одночасно критиками капіталістичної системи розподілу благ і організації простору, насамперед — простору міст. На пострадянському просторі про просторову справедливість довго не згадували, адже справедливість звикли пов'язувати не з гуманізмом, а з класовістю. Проте в колишньому СРСР було

активно запроваджено різні механізми вирівнювання умов життя — діяв плановий перерозподіл ресурсів між економічними районами і територіями, регулювалися ціни й дотації на продовольчі продукти, комунальні послуги і транспорт, існувала єдина тарифна сітка оплати праці тощо, що зрівнювало людей у стандартах життя та можливостях. Однак ці механізми були не в змозі подолати соціально-економічну нерівність між поселеннями різного типу і функціонального значення, а поготів — вирішити проблеми віддалених чи важкодоступних територій.

Мета дослідження полягає в аналізі та узагальненні підходів до визначення «просторової справедливості», окресленні її основних вимірів, а також уточненні за допомогою експертного онлайн-опитування географічної сутності категорії та акцентів її дослідження в умовах воєнного сьогодення України.

Методи дослідження

Статтю підготовлено з використанням системного підходу, який дозволив дослідити просторову справедливість як цілісне багатоаспектне явище. Було використано описово-аналітичний метод, метод порівняння, систематизації, узагаль-

нення, чим забезпечено пошук, відбір, опрацювання та інтерпретацію масиву наукових джерел у проблематиці просторової справедливості. Збір інформації передбачав знаходження та аналіз відкритих публікацій у мережі Інтернет. Якісний

контент-аналіз здійснювався на сайтах Research Gate, Google Scholar, Academia.edu та інших, за допомогою пошуковика Google. З метою уточ-

нення поняття «просторова справедливість» з позицій географії авторами проведено експертне опитування фахівців-географів.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням наукових результатів

Поняття «просторова справедливість» є порівняно новим для української соціальної географії, проте в світовій науці він застосовується не перше десятиріччя. Ця категорія має статус конструкту, для якого створене проблемне поле теоретичних питань, певні моделі практичного застосування, які знайшли впровадження на територіях багатьох європейських держав і окремих міст. Водночас, на загальнотеоретичному рівні, аналізу просторової справедливості перешкоджають такі наукові проблеми як: відсутність загально визнаних дефініцій і відсутність консенсусу щодо процедур оцінювання ключових факторів тощо.

Згідно з теорією соціальної взаємодії суспільна діяльність неминує породжує і нерівність, і несправедливість. Оскільки територіальний зріз економіки і соціальної сфери мають елементи розподілу, а у просторі існує об'єктивне географічне розмаїття умов і ресурсів, то на будь-якому просторовому рівні ми стикаємося з диспропорціями, невідповідностями, а відтак — порушеннями справедливості.

Родове поняття «справедливість» розглядається вченими як ступінь реалізації ціннісно детермінованих очікувань суб'єктів щодо їхнього статусу, доступу до суспільних ресурсів, праці й доходів, інших суттєвих умов життєдіяльності [1]. Помітний внесок у концептуальне розуміння справедливості своєю працею «Теорія справедливості» зробив Дж. Роулз. Він зазначав, що справедливість існує тоді, коли досягається стільки особистої свободи, скільки це сумісно з такою ж свободою інших людей. Це може бути обмежено бідністю, тривалим безробіттям або, зокрема, вимушеним переміщенням внаслідок війни. Справедливість визначає прийнятність: що є прийнятним чи неприйнятним як результат дій та домовленостей людей і дій або домовленостей людей та інституцій [2]. Йдеться про демократичну публічну сферу, про участь громадськості у прийнятті просторових рішень. Наприклад, процеси планування, які є прозорими і допускають певну форму участі громадян, є більш справедливими, ніж ті, що не передбачають такої участі [3]. На основі такого розуміння справедливості можна виділити різні її підсфери, які відіграють особливу роль у створенні рів-

них умов життя. Європейський Союз вже багато років поспіль використовує принцип «просторової згуртованості», за яким ресурси перерозподіляються між регіонами і країнами, внаслідок чого показники рівнів їхнього соціально-економічного розвитку наближуються. Але політика згуртованості не означає, що підтримуються лише найслабші території. На 2020–2030 рр. було визначено пріоритети поступу до Справедливої і Зеленої Європи, яка пропонує «перспективи на майбутнє для всіх місць і людей» [4].

На противагу цьому існує і так званий «підхід здібностей» (“Capability Approach”), розроблений, серед інших, Нобелівським лауреатом А. Сеном. Він наголошує на реальній можливості для людей розвивати власні здібності та використовувати їх у самовизначений спосіб, мати можливість вільно формувати своє життя. Зовнішня детермінація у такому разі замінюється можливістю свідомого прийняття рішення «за» чи «проти» способу життя як центральної цінності. Здатність використовувати власний потенціал, реалізувати свої ідеї та плани на життя, тобто людина стає вихідною точкою для розвитку рівних можливостей, а відтак — рівних умов життя [5]. На нашу думку, такий підхід можна розглядати напрямом географічного посибілізму.

Концепція просторової справедливості набула популярності на початку 1970-х рр., коли побачили світ праці відомих географів А. Лефевра і Д. Харві [6–7], в яких було започатковано широку дискусію щодо «прав на простір», справедливого несегрегованого життя насамперед з позицій критики, так званого капіталістичного міста. Уявленням про просторову справедливість передував «просторовий переворот» в гуманітарних науках, що збігся з формуванням неомарксистських, феміністичних, постколоніальних течій у науці в останні десятиліття ХХ ст. Тим часом в географії ширилися міждисциплінарні дослідження, відбувалась її соціалізація, гуманізація і екологізація.

У новому тисячолітті дискусію було продовжено Е. Соджі [8–9], для якого простір — це активна сила, що формує людське життя. Акцент на міській просторовій причиновості з'явився під час вивчення впливу міських агломерацій не лише на повсякденну поведінку, але і на інно-

ваційну діяльність, художню творчість, економічний розвиток, соціальні та екологічні зміни. Просторова справедливість у працях Соджі не стала заміною чи альтернативою соціальній, економічній чи іншим її формам, а радше способом поглянути на справедливість з критичної просторової перспективи: «Просторова справедливість передбачає справедливий і рівноправний розподіл у просторі соціально цінних ресурсів і можливостей їх використання... Дискримінація за місцем розташування, спричинена упевдженнями, нав'язаними певним групам населення через їхнє географічне розташування, є фундаментальною для створення просторової несправедливості та створення тривалих просторових структур привілеїв і переваг» [8].

Ідея просторової справедливості не розглядається як політична панацея, проте вона:

а) дозволила науковцям, політикам і громадськості об'єднатися навколо позитивної й амбіційної кінцевої мети, зосередженої на етичній ідеї справедливості;

б) сприяла появі прогресивнішого дискурсу про регіональний розвиток, який зосереджується на спроможності регіонів і територій досягати успіху, а не сподіватися виключно на отримання фінансової та інституційної підтримки;

в) дозволила з'явитися різним розумінням розвитку, справедливості, добробуту і якості життя населення, що характерні для територій, на яких вони формуються [10].

Вчені, які намагалися концептуалізувати просторову справедливість для аналізу ефективності регіональної політики, наполегливо виступали за право на існування об'єктивних відмінностей між територіями [11–12]. Деякі з них вказують на те, що простір не є «контейнером» для соціально-економічних процесів [13], тому виникає необхідність дослідити, яким чином він впливає на (не)справедливість, і те, чи може він надавати «справедливі» альтернативи [14]. Те, що вважається «справедливим», варіюється в просторі, тому люди мають можливість самостійно визначати справедливість [15].

Важливим принципом просторової справедливості є пріоритет рівності можливостей над усіма іншими видами соціальної рівності. Висновок із цього полягає у необхідності вести мову про вирівнювання можливостей у просторовому розвитку.

В дискусіях про керівні принципи рівних умов життя невідповідність між тим, чого можна

досягнути і тим, що має бути, призводить до різних трактувань рівності. Тому деякі автори наголошують на еквівалентності умов життя як більш точного опису справедливості з позицій соціальних наук [16]. Це так само інтерпретується в термінах індивідуальної рівності можливостей, що не вимірюється лише показниками розвитку інфраструктури, а стосується самовідповідальності індивідів [17].

На думку Д. Харві, просторова нерівність розглядається як наслідок:

– по-перше, взаємного розташування, концентрації чи віддаленості певних об'єктів;

– по-друге, географічних відмінностей регіонів чи агломерацій;

– по-третє, різновіддаленості від центрів соціально-економічної активності [18].

В ширшому сенсі категорія «просторова справедливість» відображає соціально-психологічне сприйняття населенням принципів, форм територіальної організації суспільства, за якої не виникає почуття відчуженості, відстороненості. Це трактування просторової справедливості співзвучно включеності, залученню, доступності, співучасті — постулатам інклюзивного розвитку.

Українських фахівців, які глибоко аналізували категорію просторової справедливості, на жаль, не так небагато. У одному зі своїх досліджень В. Небрат, розглядаючи історію становлення концепції народного добробуту в українській економіці, зазначає, що саме ця концепція наблизилася науковцям до розуміння просторової справедливості як досягнення стану, за якого економічне життя певної території підпорядковане, або принаймні не суперечить інтересам місцевої громади, створюючи блага та можливість для задоволення виробничих, культурних та інших потреб [19].

У 2015 р. в Німеччині, на замовлення комісії федеральної землі «Рівні умови життя у всій Баварії» у співробітництві з депутатами і парламентськими групами, науковцями було представлено концепцію просторової справедливості (рис. 1), за чотирма вимірами:

- справедливість можливостей (шансів);
- розподільна (дистрибутивна) справедливість;
- процедурна справедливість;
- справедливість щодо майбутніх поколінь.

Якщо перші три виміри згадувалися у Роулза, то доєднання четвертого, пов'язаного з концепцією сталого (збалансованого) розвитку, доз-

волило поширити поняття справедливості на світ природи та ідею збереження міжпоколінного спадку. Ця концепція вважається однією з найобґрунтованіших і можливих для імплементації в Україні.

Рис.1. Виміри просторової справедливості (укладено авторами за [20])

Так звана розподільна (дистрибутивна) справедливість спрямована на створення, справедливий розподіл та доступ людей до суспільних благ, ресурсів та послуг незалежно від відстаней, географічного розташування тощо. Вона описує просторову доступність послуг та інфраструктури, які забезпечують гідне повсякденне життя. Процесуальна справедливість охоплює рівні дії з позицій участі, прав і свобод всіх громадян.

Також люди повинні мати рівні стартові можливості реалізувати свої життєві плани. Завдання соціальної держави полягає у тому, щоб забезпечити рамкові умови, які уможливають індивідуальну реалізацію людьми бажаного способу життя. Мова йде про справедливість можливостей (шансів).

Важливо також розуміти, що між окремими територіями не існує просторової справедливості, якщо вона «куплена» за рахунок майбутніх поколінь. Справедливість між поколіннями вимагає перебудови економіки і способу життя таким чином, щоб прийдешні покоління мали кращі умови. Це потребує зусиль і заходів щодо обмеження впливу кліматичних змін, зупинки дестабілізації біосфери, використання ресурсів, які не перевищують репродуктивних можливостей екосистем.

Експертне опитування. Результати аналізу викладених вище міркувань стали основою для формування переліку запитань, що був адресований географічній спільноті України, з метою проведення експертного опитування взимку 2023-2024 рр. Питання було розміщено на офіційному вебсайті Інституту географії НАН України (<https://igu.org.ua/>). У онлайн-опитуванні взяли участь 117 фахівців, обізнаних із проблематикою просторової справедливості. Його результатом стало виокремлення прийнятних для географів дефініцій, а також розставлення смислових акцентів. Опитування дозволило зафіксувати оригінальні думки фахівців і варіанти відповідей, що відрізняються від запропонованих організаторами опитування, але заслуговують на увагу.

Визначаючи сутність просторової справедливості, респондентам було запропоновано обрати із запропонованих визначень просторової справедливості те, яке, на їх думку, найбільш точно визначає географічну сутність цього поняття. Результати вибору і самі дефініції представлено на **рис. 2**.

Найбільшу кількість голосів набрало вже згадане вище визначення В. Небрат (30 %), майже така ж увага (29 %) була віддана авторському визначенню просторової справедливості як демократичного процесу справедливого розподілу різного роду переваг і ризиків всередині та між групами, територіями і поколіннями. Трохи менше голосів (27 %) було віддано визначенню Е. Соджі. Також респондентами було запропоновано власні трактування категорії «просторова справедливість».

Далі респондентам було запропоновано надати відповідь на запитання: «На чому акцентували б Ви увагу при дослідженні просторової справедливості?». Варіанти відповідей та їх розподіл наведено на **рис. 3**.

При оцінюванні причин просторової (не) справедливості спостерігаємо більшу однотайність — 64 % голосів респондентів було віддано простому твердженню про те, що просторові відмінності зумовлюють різні економічні, соціальні, екологічні можливості для мешканців окремих територій. Порівну (по 13 %) розподілилися між твердженнями, що географічна відстань передбачає наявність соціальних та інших наслідків географічного розташування об'єктів, а також про те, що мережі та технології якнайкраще сприяють подоланню наслідків нерівності. 8 % респондентів обрали варіант «Логіка розпо-

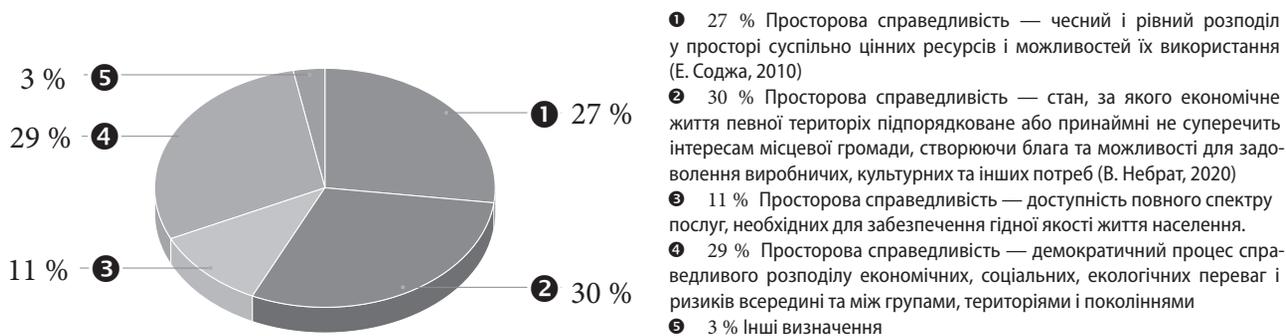

Рис. 2. Розподіл відповідей на питання щодо визначення поняття «просторова справедливість»

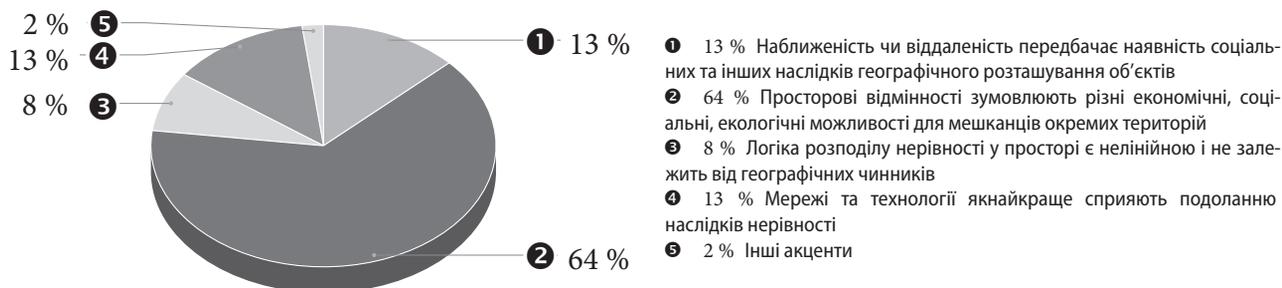

Рис. 3. Розподіл відповідей на питання про акценти в дослідженнях просторової справедливості

Рис. 4. Розподіл відповідей на питання про приклади просторової несправедливості

Рис. 5. Розподіл відповідей на питання про правильність окремих тверджень

ділу нерівності у просторі є нелінійною і не залежить від географічних чинників».

Наступне питання стосувалося прикладів просторової несправедливості з позицій географії. Варіанти відповідей та голосування за них наведено на *рис. 4*.

У ієрархії найвиразніших проявів просторової несправедливості переважають недостатність наявних у межах певних територій ресурси та блага, що необхідні для здоров'я та благополуччя населення (37 %), підвищені екологічні ризики на окремих територіях (31 %), а також розподіл фінансових та управлінських ресурсів, що призводить до дискримінації окремих соціальних груп та територій (21 %). Лише 9 % респондентів вважають важливою різну залученість громад та їх представників до процесів просторового планування і розвитку.

Ще одне питання стосувалося обрання тверджень, які респондент вважає правильними (*рис. 5*). Зокрема 44 % опитаних досягнення просторової справедливості вважають дотичним до концепції сталого (збалансованого) розвитку. 17 % респондентів вбачають найтісніший зв'язок концепції просторової справедливості з концепцією інтегрованого розвитку. Третина опитаних пов'язує просторову справедливість з обома згаданими концепціями.

Останнє питання було відкритим і не передбачало готових відповідей. Воно стосувалося наслідків російського вторгнення в Україну і було сформульовано наступним чином: «Яке питання з огляду на повномасштабне російське вторгнення, на Ваш погляд, потребує першочергового опрацювання в контексті просторової справедливості?». На це питання було отримано широке коло відповідей. Чимало відповідей були дуже емоційними, зокрема ті, які визначали звільнення територій і відновлення територіальної цілісності України як першого безумовного

пріоритету досягнення справедливості та згуртованості. Іноді відповіді не було зовсім — респондент не міг виділити один пріоритет для вирішення у воєнний час. Найчастіше згадувалися такі аспекти:

- відповідальність за порушення просторової справедливості (відповідальність держави-агресора та інших держав);
- виділення та обґрунтування зони підвищеного ризику — районів і громад, що постраждали внаслідок окупації, прилеглих до кордону з РФ, а також зони бойових дій, розроблення програм і планів з їх комплексного відновлення;
- розроблення просторової та стратегічної документації в Україні з обов'язковим включенням до неї аспектів просторової справедливості;
- створення безбар'єрного (інклюзивного) середовища;
- забезпечення цивільного населення на територіях високої інтенсивності обстрілів;
- екологічні наслідки війни і демографічні втрати України;
- залучення громадян до процесів прийняття рішень в сфері просторового розвитку;
- допомога українським військовим.

Опитування засвідчило, що респонденти змушені поставити під сумнів дієвість імперативів справедливості та моральних норм під час активного збройного протистояння з Росією. Водночас потреба надати відповіді на численні виклики війни мотивують нас уважніше поглянути на просторову справедливість. Війна затримує загальний соціально-економічний розвиток України, виснажуючи ресурси, які могли б покращити умови життя людей. Справедливість вимагає, щоб матеріальний тягар війни було пропорційно розподілено між усіма верствами українського суспільства та територіями, і це є жорстокою необхідністю задля збереження цілісності держави.

Висновки

Якість життя в Україні значною мірою залежить від конкретного місця проживання. Водночас сутність просторової справедливості в протилежному: кожна людина, незалежно від місця проживання, має право на достойне і забезпечене життя. У цьому полягає сутність проекту солідарного життєустрою. На противагу цьому, просторовою проекцією соціальних негараздів часто є посилення нерівності між окремими територіями, що сприймається суспільством як ознака просторової несправедливості.

Воєнний контекст формує виклики і проблеми, які впливають на розуміння і застосування в практиці планування і відновлення категорії просторової справедливості. З географічних позицій критерієм ідеальної просторової справедливості є збалансованість та еквівалентність компонентів якості життя населення у територіальному, поселенському вимірах, з урахуванням природних і господарських особливостей, які зумовлюють ті чи інші відшкодування або заходи. Сама категорія навряд чи має

універсальний характер. Результати опитування географічної спільноти вказують на те, що уявлення про просторову справедливість є динамічними і залежними від конкретної суспільно-географічної обстановки. Українські географи наразі лише певною мірою схильні оперувати класичними дефініціями західних теоретиків, і більше спираються на власні визначення.

Соціальні пріоритети і потреби населення є першочерговими та мають бути задоволені попри існуючі географічні перешкоди або відстані. За умов війни дедалі частіше згадують про справедливий демократичний процес розподілу переваг

і ризиків між територіями. З цього формуються і практичні завдання: гнучке планування «доступності», реконструкція транспортної і соціальної інфраструктури, маршрутизація послуг, використання дистанційних технологій тощо. На порядку денному подальших досліджень є розроблення методичного і практичного інструментарію для створення платформи із впровадження засад просторової справедливості на різних територіальних рівнях. Це сприятиме більш інформативному та інклюзивному оцінюванню проблем окремих поселень чи регіонів, а також адекватному реагуванню на воєнні виклики.

Література [References]

1. Amosha, O. I., Antoniuk, V. P., Benovska, L. Ya. et al. (2019). Economic efficiency vs social justice: development priorities of Ukraine at the stage of overcoming the crisis: col. monogr.; NAS of Ukraine, Section of Social Sciences and Humanities. Kyiv. 350 p. [In Ukrainian]
[Амоша О. І., Антонюк В. П., Бенівська Л. Я. та ін. Економічна ефективність vs соціальна справедливість: пріоритети розвитку України на етапі подолання кризи : кол. монографія. НАН України, Секція суспільних і гуманітарних наук. Київ, 2019. 350 с.]
2. Rawls, J. (1999). A Theory of justice. Revised Edition. URL: <https://giuseppicapograssi.wordpress.com/wp-content/uploads/2014/08/rawls99.pdf>
3. Rocco, R. (2022). Spatial Justice: A crucial dimension of sustainability. In Rocco R., Bracken G., Newton C., & Dabrowski M. (Eds.), Teaching, Learning & Researching Spatial Planning. P. 276–287.
4. Territorial Agenda (2030). A Future for All Places (2020).
URL: https://territorialagenda.eu/wp-content/uploads/TA2030_jun2021_en.pdf
5. Sen, A. (1999). Development as Freedom. New York: Alfred A. Knopf : 366 pp.
6. Lefebvre, H. (1970). La Révolution Urbaine. L'Homme et la société, № 18, Sociologie économie et impérialisme. P. 312–315.
URL: https://www.persee.fr/doc/homso_0018-4306_1970_num_18_1_1371
7. Harvey, D. (1973). Social justice and the city. Oxford, 1988. 302 p.
8. Soja, E. W. (2009). The city and spatial justice.
URL: <https://www.jssj.org/wp-content/uploads/2012/12/JSSJ1-1en4.pdf>
9. Soja, E. (2010). Spatializing the urban, Part I, City, 14:6, P. 629–635.
URL: <https://doi.org/10.1080/13604813.2010.539371>
10. Gukalova, I. V. (2023). The German experience of managing regional development: aspects of spatial justice. Scientific and educational dimensions of natural sciences: Scientific monograph. Riga, Latvia: «Baltija Publishing». 406–431.
DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-289-0-19> [In Ukrainian]
[Гукалова І. В. Німецький досвід управління регіональним розвитком: аспекти просторової справедливості. Scientific and educational dimensions of natural sciences: Scientific monograph. Riga, Latvia : “Baltija Publishing”, 2023. С. 406–431. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-289-0-19>]
11. Dikec, M. (2001). Justice and the spatial imagination. Environment and Planning.
URL: https://hal-enpc.archives-ouvertes.fr/hal-01258169/file/mdikec_01_justice.pdf
12. Young, I. M. (1990). Justice and the Politics of Difference.
URL: https://www.academia.edu/12099042/Justice_and_the_Politics_of_Diference
13. Soja, E. W. (2011). Postmodern Geographies. The Reassertion of Space in Critical Social Theory.
URL: <https://mars1980.github.io/Space/resources/postmoderngeographies.pdf>
14. Fainstein, S. S. (2001). Competitiveness, Cohesion, and Governance: Their Implications for Social Justice. *Int. J. Urban Reg. Res.*, 25, 884–888.
15. Storper, M. (2011). Justice, efficiency and economic geography: Should places help one another to develop? *Eur. Urban Reg. Stud.*, 18: 3–21.
URL: <https://luskin.ucla.edu/sites/default/files/EURSpublished.pdf>

16. Volkmann, A. (2017). Sozialräumliche Benachteiligung unter Schrumpfungsbedingungen. In: Altrock U., Kunze R. (eds) Stadterneuerung und Armut. Jahrbuch Stadterneuerung. Springer VS, Wiesbaden. S. 151–170.
DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-658-13418-1_7
17. Aring, J. (2013). Mehr Selbstverantwortung vor Ort. Lokale Gestaltungsmöglichkeiten zur Sicherung der Daseinsvorsorge. In: Stadt und Gemeinde, 1-2/2013, S. 21–23.
18. Borodina, O. M. (2021). Spatial justice in land use and sustainable rural development : in 2 books. Book 1: Justice in access to land resources and benefits from their use in rural areas: monograph. *National Academy of Sciences of Ukraine, State University of Economics and Forecasting. National Academy of Sciences of Ukraine*. 225 p. [In Ukrainian]
[Бородіна О. М. (2021). Просторова справедливість у землекористуванні та сталому сільському розвитку : у 2-х книгах. Кн. 1: Справедливість у доступі до земельних ресурсів і вигід від їх використання на сільських територіях : монографія. Київ: НАН України; ДУ «Ін-т економіки та прогнозування НАН України». 225 с.
URL: <http://ief.org.ua/docs/mg/350.pdf>]
19. Nebrat, V. (2020). Ukrainian sources of the theory of spatial justice. *History of the national economy and economic opinion in Ukraine. Issue 53*: 9–33. [In Ukrainian]
[Небрат В. (2020). Українські джерела теорії просторової справедливості. Історія народного господарства та економічно думки в Україні. Вип. 53. С. 9–33.]
DOI: <https://doi.org/10.15407/ingedu2020.53.009>
20. Miosga, M. (2015). Gleichwertige Lebensverhältnisse in Bayern—Nicht nur Aufgabe der Kommunen. Bayern Forum der Friedrich-Ebert Stiftung.
URL: <https://library.fes.de/pdf-files/akademie/bayern/11597.pdf>

Стаття надійшла до редакції 19.05.2024

Для цитування [For citation]

Гукалова І. В., Маруняк Є. О., Лісовський С. А., Мозговий А. А., Покляцький С. А., Горміз О. В. Просторова справедливість: географічна концептуалізація в умовах війни в Україні. Укр. геогр. журнал, № 2, 2024. С. 24–32. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2024.02.024>

Gukalova, I. V., Maruniak, E. O., Lisovskyi, S. A., Mozghovyi, A. A., Poklyatskyi, S. A., Gormiz, O. V. (2024). *Spatial Justice: Geographical Conceptualization in the Context of War in Ukraine*. Ukr. Geogr. Zh. No. 2: 24–32. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2024.02.024>